

RECENZIÓK

PERES IMRE

Az apokaliptikus egyház

Az apokaliptikus egyház – Hét kis-ázsiai gyülekezet küzdelme a tévelygések és apokaliptizálódás sodrában

Szerző: Peres Imre
Kiadó: DRHE – Patmosz Biblikus Kutatóintézet, Debrecen, 2019 (117 oldal)
ISBN 978-615-5853-19-7
Sorozat: Patmosz Könyvtár 8

A kötet egy roppant izgalmas témát jár körbe. Az első század egyházának apokaliptikus jellemvonásait keresi a Jelenések könyvének keresztül, fókuszálva a hét kis-ázsiai gyülekezetnek szóló levelekre. A mű fontossága abban áll, hogy a magyar teológiai művek között egyedinek mondható, hiszen már jelentek meg tanulmányok, amelyek magával a hét gyülekezettel foglalkoznak, és mintegy kommentárként szolgálnak, de olyan összefoglaló mű még nem látott magyar nyelven napvilágot, amely nemcsak kortörténeti, exegetikai adalékot ad a korabeli gyülekezetekről, hanem keresi azokat a motívumokat a közösségek

életében, amelyek az apokaliptikából táplálkoznak. Továbbá arra az izgalmas kérdésre keresi a szerző a választ, hogy miként válik egy páli teológián „felövő” gyülekezet apokaliptikussá.

A könyv szerzője Peres Imre professzor, a Debreceni Református Hittudo-

mányi Egyetem Újszövetségi Tanszékének tanszékvezető tanára, továbbá a Pozsonyi Református Egyházközség volt lelkipásztora. Ebben a kettősségben írja tanulmányát, melyben ötvöződik az újszövetségi teológia és egyben a gyakorlati teológia (lelkipásztori véna) a

mai gyülekezeti helyzetekre való kitekintés által. Hogyan és miként jelentkeznek a kis-ázsiai gyülekezeteket fenyegető tévtanítások, kulturális áramlatok, gazdasági, politikai helyzetek a mai gyülekezetekben? Hogyan lehet értékelni a mennyei Krisztus biztató, esetleg figyelmeztető szavait a 21. század egyházában?

A könyvben megjelenő hét gyülekezetet bemutató kutatás először felosztva, tanulmányokban látott napvilágot a *Református Tiszántúl* c. folyóirat 2015-ös, 2016-os és 2017-es évfolyamaiban. A hét tanulmány egybeszerkesztve, kiegészítve és egy bevezetővel ellátva került kiadásra, amelyben a szerző ismerteti a jánosi

Recenziók

Az apokaliptikus egyház...

gyülekezetek kapcsolatát, a levelek szerkesztését és egy-egy gyülekezet bemutatásának módszerét. A kutatáshoz csatolt összefoglaló rész nemcsak a meglévő információkat összegzi, hanem konklúziót von le az akkori egyház életére vonatkozóan, továbbá megoldást kínál arra, hogy miként jelennek meg erős apokaliptikus tanítások vagy esetleg csoportok egy-egy korabeli gyülekezet életében. A mű egyben iránymutatást is ad, hogy miként kell a mai kor egyházának viszonyulnia az apokaliptikához.

A kötet előszavát Dr. Fekete Károly püspök írta, amelyben rövid kategetikus gondolatok és a könyv születésének bemutatása által készíti az olvasót a Jelenések könyvében szereplő hét gyülekezet tudományos megismerésére. A könyv előszavát egy általános ismertetés követi „*Gyülekezeti élet a Jelenések könyvében*” címmel. Ebben a részben kerül tisztázásra, hogy a gyülekezetek egy kereskedelmi út mentén helyezkedtek el, továbbá ezek a közösségek valószínűleg nem teljes egészében képviselték az apokaliptika látásmódját, hanem csak egyes csoportok, esetleg személyek apokaliptizálódtak. A hét levél írója a mennyei Jézus Krisztus, aki címzettként a gyülekezet anyagait jelöli meg, akik a gyülekezetek vezetői is lehetnek. A leveleknek jól meghatározott felépítését figyelhetjük meg: címzett, levélíró, tényfeltárás, elismerés (kivéve Laodicea), kifogás (kivéve Szmirna és Filadelfia), emlékeztetés, biztatás cselekvésre, eszkatológiai ígélet.

A gyülekezetek komoly problémákkal küzdöttek – derül ki a levelekből. Ilyen „ellenségek” voltak a zsidó közösségek, amelyeket többször a római hatóságokat hergelték a keresztyének ellen. Továbbá a hellenizált társadalomból beszűrődő kultuszok a római császárkultusszal

együtt. Ebből a milióból kerülnek be „megfertőzött” hatalmat követelő hamis tanítók a kis-ázsiai gyülekezetekbe. A bűnfeltárás után a mennyei Krisztus bűnbánatra és megtérésre hívja a gyülekezeteket, amely mindig összekapcsolódik eszkatológiai ígérettel. Ezek az ígéret emlékeztetik a gyülekezeteket, hogy az egyház nem csak földi térben létezik; mennyei ígéretet részesei lesznek, ha győznek a földi nehézségek közepette. Ez a kilátás viszont már meghaladja a zsidó apokaliptika által felvillantott lehetőségeket. Konklúzióként megállapítja a szerző, hogy mindegyik levelet aktualizálni lehet a mai kor gyülekezeteire.

A könyv gerincét alkotja a hét gyülekezet ismertetése a következő módszer szerint. Először mindig a település és a gyülekezet múltjáról kapunk érdekes információkat. Mikor alapították a várost, milyen gazdasági és kulturális közegben létezett? Esetleg melyek azok a jellemvonásai a városnak, amelyekhez kapcsolódik a mennyei Krisztus üzenete? Például Laodicea, amely Hierapoliszból akvadukton keresztül szállított a meleg vizet, mely langyosra hűlt, mire célba érkezett. Ehhez csatolja üzenetét Krisztus, amikor azt üzeni: „Így mivel langyos vagy, és sem forró, sem pedig hideg: kiköplek a számból.” (Jel 3,14) A gyülekezet Krisztus általi elismerése a következő alpont a levelek ismertetésénél. Például a thiatirai gyülekezetnél kiemeli Krisztus cselekedeteiket (amely utalhat a gyülekezet diakóniájára) és egyben az erős gyülekezeti magot, amely megállja a helyét a kísértések közepette, és egyben tartja az egész gyülekezetet. A következő pontban Krisztus kifogásait mutatja be a szerző. Például a pergamoni gyülekezettel kapcsolatban azt olvassuk, hogy jelen van a gyüleke-

zetben Bálám tanítása és a nikolaiták. Míg az első paráznaságra utal – mely lehet kultikus prostitúció (a gyülekezet istentiszteletén is megjelenhetett) vagy egyszerűen a császárkultuszban való részvétel –, addig a második egy gnosztikus irányzatot jelölhet.

A „kifogásokat” követik az eszkatologikus ígéretek. Például a szmirnai gyülekezetnek az az ígélet adatik, hogy jönnek még megpróbáltatások, de nem kell félniük, mert Krisztus határt szab azoknak, és a benne hívőknek nem árt a „második halál” (szemben a helyi Aszklépiosz-kultuszban résztvevőkkel, akiknek az orvosság csak földi gyógyír), és elnyerik az „élet koronáját” (gondolhatunk a koszorúra, amelyet a sportversenyeken adtak a győzelem jeleként). Mindegyik levél ismertetése végén külön érték, hogy találhatunk egy olyan pontot, amely a levél üzenetét fogalmazza meg a ma élő egyház számára. Ebben a magyarázatban jól érzékelhető az a megtapasztalás, amelyet a szerző egy életen át tartó lelkipásztori szolgálton keresztül nyert el. Például a filadelfiai gyülekezetnek szóló levél üzenete úgy aktualizálható, hogy ha a mai gyülekezetek tudatosítják magukban, hogy bármilyen kevesen vannak, a mennyei Krisztus velük van, áldást ad rájuk. A próbák edzettebbé teszik a gyülekezeti tagokat, továbbá bármilyen nehéz is a megtérők táborát gyarapítani, Isten ma is képes arra, hogy akár az „ellenségeket” is szíven szólítsa, és a gyülekezet közösségébe vezesse. Ebben a hitben kell élni, és várni kell Krisztust, aki ígérete szerint hamar eljön.

A záró fejezetben választ kapunk arra a kérdésre, hogy mivel magyarázhatjuk a kis-ázsiai gyülekezetek apokaliptizálódását. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a jeruzsálemi

templom lerombolása után Kis-Ázsiába szóródó erős apokaliptikus látást képviselő zsidó migránsok voltak azok, akiknél keresztül beszűrődött a keresztény gyülekezetekbe a (már „krisztianizált”) apokaliptika. A gyülekezetek ellehetetlenített helyzete, amely gazdasági, kulturális és politikai támadások közötti nem kis órlódást jelentett, olyan lelki állapotot idézett elő, amelyre válaszul a teológia az apokaliptikában találja meg a kiutat, s a végső idők szabadítását villantja fel vigasztalásként a jelenben élő gyülekezeteknek. Ez a jelenség nem elítélendő a mai egyház esetében sem, hiszen ma is lehetnek olyan történések, amikor előtérbe kerül az apokaliptika, akár a református teológiában is. A könyv erre hívja fel a figyelmet, és abban segít a ma egyházának, hogy meg tudja különböztetni a kanonikus apokaliptikus látásmódot az entuziasztikusan várt végidőkkel kapcsolatos rajongástól.

A magyar keresztény teológiában kevés szó illeti az apokaliptikát és a Jelenések könyvét, így komoly úrt tölt be ez a mű, amikor a Jelenések könyvét vizsgálva az apokaliptika és a korai egyház kapcsolatát kutatja és tárja fel. Ajánlatos, hogy minden református parókiális könyvtár nélkülözhetetlen darabjává váljon ez a könyv, hiszen ma is érhetik a gyülekezeteket olyan támadások, amelyekre csak akkor lehet felkészülni, ha ismerjük és alkalmazni tudjuk a mai életben a mennyei Krisztus üzenetét.

A mű gazdag irodalomjegyzékkel rendelkezik, amely a Jelenések könyvével kapcsolatos magyar forrásokat szinte teljes mértékben felöleli, de gazdagon sorakoztatja fel az idegen (főleg német) nyelvű forrásokat is.

Jelen könyv létrejöttéhez hozzájárult, hogy Peres Imre az apokaliptikával foglalkozó teológiai kutatás meghatározó

személye Európában. Ennek fényében indította el a Debreceni Református Hit tudományi Egyetemen a Patmosz Bibliái Tudományok Kutatóintézetet, amely eddigi fő célja az apokaliptikának és a Jelenések könyvének megismertetése, népszerűsítése a teológusok, lelkipásztorok és kutatók körében. A kutatóintézet kiadásában jelent meg a témával kapcsolatban a szerzőnek más könyve is: *Pillantások a végidőkbe – rövid elmélkedések a Jelenések könyve fölött* (Patmosz Könyvtár 3, Debrecen, 2016).

Szolgáló lelkipásztorként már régóta vártam ennek a kötetnek a megjelenését, amely nem egyszerűen egy

újabb kommentár a hét kis-ázsiai gyülekezetnek szóló levélről – amelyben ugyanazok az információk jelennek meg, amelyek már mindenki számára ismertek, mert egy külföldi forrás újabb epigonja –, hanem érthető módon átfogó látást ad a korabeli gyülekezetek helyzetéről, nehézségeiről és erősségeiről. Továbbá útmutatást ad abban, hogy miként alkalmazhatjuk az üzeneteket a helyi gyülekezeteinkben. Tudományos szempontból megkerülhetetlen mű a magyar Jelenések könyvével kapcsolatos kutatások számára.

Bozsoky Jonathán